

JAROSLAV JAKUBEC

ZDRAVÝ SELSKÝ ROZUM

VZPOMÍNKY SELSKÉHO SYNKA,
KTERÝ SE STAL UČITELEM

ZDRAVÝ SELSKÝ ROZUM

VZPOMÍNKY SELSKÉHO SYNKA,
KTERÝ SE STAL UČITELEM

Jaroslav Jakubec

I. DĚTSTVÍ SELSKÉHO SYNKA

Ve všech svých rozhodnutích jsem se snažil řídit svým zdravým selským rozumem. Vyložím, jak jsem k tomu selskému rozumu přišel. Narodil jsem se v malé vesnici v okrese Jičín v rodině středního zemědělce, jak se tehdy říkalo. Vlastnili jsme něco kolem 10 hektarů polí, luk a lesů, a k tomu pěkný lom na pískovec. Děda před válkou prodejem kamene z toho lomu přispíval k blahobytu vlastní rodiny. Měli jsme pár koní, se kterými otec pomáhal menším hospodářům obdělávat jejich políčka, a oni na oplátku nám pomáhali třeba při sklizni brambor. V dřívějších dobách majitelé panství takové hospodáře nazývali sedláky, jednak proto, že byli usedlí na svém gruntu a hlavně proto, že mohli pro vrchnost vykonávat se svým potahem „tažní“ robotu. V mé rodné vesnici naše vrchnost na hradu Kost evidovala na začátku 18. století 9 sedláků, 6 chalupníků a ostatní byli podruzi, čeledínové nebo služky. Počet sedláků se do doby mého dětství moc nezměnil. Na svých hospodářstvích pracovalo 9 zemědělců, kteří vlastnili pár koní a výměru zemědělské půdy podobnou jako naše rodina. Proto jsem se považoval za synka sedláka, a během svého dětství jsem získal pro život největší poklad, selský rozum. Vrchnost vládnoucí po válce nás a podobné hospodáře zařadila do kategorie střední rolník, jediným sedlákem byl náš příbuzný Jan Linka, který vlastnil něco málo přes 20 hektarů.

Naše chalupa bylo roubené stavení s trámy vyplněnými jilem smíchaným se slámou. Celý dům byl zvenku i zevnitř omítnut a

obílen. Obytná místnost „sekníce“ (správně světnice) měla rozměr asi 6 x 6 metrů a dvě okna do dvora a dvě na náves. Za Rakouska bylo ve vesnici tolik dětí, že se nevešly do jednotřídní obecní školy a v této světnici byla někdy jedna školní třída. Na sekníci navazovala síň (správně chodba), ze které se přikládalo a vkládal chleba do pece v sekníci. Byl tady i pařák pro spaření brambor pro prasata a dřevěné schody na půdu. Dveře k těm schodům byly zvenčí ze dvora vedle půlených dveří do síně. Chodba se na vesnici všeobecně nazývala síň. Odtud taky vzniklo přísloví: „Kdo se bojí, sere v síni“. My jsme se nebáli – ze síně se dveřmi vcházelo přímo do zahrady, kde blízko chalupy stál dřevěný záchod. Na chodbu navazovala menší místnost, sekníčka, s rozměry asi 3 x 4 metry, vedle ní směrem do zahrady byla temná komora. Stavení pokračovalo špejcharem čtvercového tvaru přes celou šířku domu. Špejchar nesloužil ke skladování zrní, jak plyne z názvu, byla to velká místnost, ve které před válkou spali mužští potomci hospodáře, případně ještě čeledín. Babička porodila 18 dětí, 3 zemřely před dosažením jednoho roku, 10 kluků se postupně vystřídalo v tom špejcharu. Skutečná skládka zrní byla nahoře nad kůlnou, kvelbem a prostorem, kde bývala dříve ustájená prasata. Kvelb byla menší místnost s masívními zdmi a dveřmi a malým okýnkem do zahrady, zamřížovaným a opatřeným drátěnou sítí, aby dovnitř nepronikla ani myš. Chalupa neměla sklep, kvelb sloužil jako lednice. Vše bylo zakončeno masívní cihlovou zdí. Nad celou chalupou byla střecha z loupané břidlice. Velkou část pod střechou zabírala vysoká půda a navazující skutečný špejchar. V průčelí půdy byla dvě okna, ve střechě směrem do dvora byly tři vikýře. Široký komín zabíral část síně,

na půdě byl v něm prostor pro uzení masa přístupný železnými vrátky.

Za chalupou byla studna, která v době mého mládí měla málo vody, a ta nebyla ani pitná. Vodu pro napájení dobytka jsme nosili z rybníka na návsi, pitnou vodu nosili nebo vozili od sousedů. Za studnou byla třešeň a velký jasan. Mezi nimi byla vrata ze dvora do zahrady. Od těchto vrat vedla cesta středem zahrady k brance a za ní pak podél plotu vlevo a na jeho konci rovně dolů po hranici mezi naším a Švorcovým polem, pak z kopce úvozem dolů na louku a k lomu a lesu V Roklích. Na konci zahrady před brankou vlevo ležely kamenné základy vyhořelé sušírny na švestky. Sušírnu měl každý sedlák, hlavně kolem cest do polí stála většinou alej švestek. Černé lísky z té sušírny jsme používali jako rošt pod jitrnice při zabíjačce při jejich ukládání do kvelbu a později do špajzu. Dlouhý dvůr byl na protější straně ohraničen chlévy. Ty staré si nepamatuju. Hned po válce na jejich místě začal táta stavět nový asi třicet metrů dlouhý dům. Dvůr byl zakončen stodolou s doškovou střechou. Před chalupou byla malá zahrádka a před ní obecní malý rybník.

Babička Anna se svými dětmi před rodinným domem někdy kolem roku 1920. Můj otec stojí vedle sestry Růženy, která má v náruči asi nejmladšího potomka, Barboru.

10 sourozenců na setkání v roce 1967. Otec sedí úplně vlevo vedle sestry Anny, která přiletěla z Ameriky.

Život naší rodiny by mohl být námětem pro román. Zasloužil by si ho hlavně můj otec. Jeho život a práce je hodna obdivu. Napsat takový román by musel někdo, kdo to opravdu umí. Já se pokusím o pár vzpomínek. Otec pocházel z patnácti dětí. mezi sourozenci byl třetí od konce. Děda Josef živil rodinu hlavně tím, že prodával pískovec z našeho lomu. Starší sourozenci vychovávali ty mladší, v hospodářství byla i děvečka a často čeledín. Po smrti babičky neměl o hospodaření na rodném gruntu nikdo zájem. Dohodli se, že hospodářství předají svobodnému tehdy třicetiletému Albertovi, mému otci. Nikdo nechtěl vyplatit podíl, ani by to nešlo, když jich bylo tolik.

V hospodářství musela být hospodyně. Otec hrál divadlo, které vedl v Libáni pan kanovník. To je snad něco víc než obyčejný farář. Tam se táta seznámil s šestnáctiletou Miladou Frysovou, která tehdy prý hrála a zpívala Madlenku z kovárny. Její rodiče neměli proti její známosti s třicetiletým mužem žádné námítky. Děda Frys byl prý rád, že dceru provdá do hospodářství, kde mají pár koní, které bude on kočírovat. S mladou nevěstou se přestěhovali do domu ženicha. Oba byli vítanou posilou do hospodářství. Mladí manželé, matčini rodiče a ochotní příbuzní, hlavně maminčina sestra Marie (teta Máňa) a otcův bratr Milek, oba z Boleslavi, zvelebovali rodinný grunt.

Svatba se konala v roce 1938. Radostný život naší rodiny skončil německou okupací v témže roce. Ve válce se osmnáctileté mamince narodil v roce 1940 můj starší bratr, po otci Albert, a v roce 1942 já. V roce 1943 onemocněla maminka dětskou obrnou, v nemocnici a pak v lázních se o ni starala otcova starší sestra Růžena ze Starých

Hradů, vlastně z Libáně, obce na sebe plynule navazují a není poznat, kde začíná jedna a končí druhá. I ona a její manžel Toms nám také pomáhali na poli.

V prvních letech po válce žádný sedlák netušil, že jeho majetek jednou nebude jeho a že přijde doba JZD. Otec budoval nové moderní chlévy, budova i s budoucí obytnou částí je dlouhá kolem 30 metrů. Výhodou bylo, že jsme měli vlastní lom na pískovec pro zbudování asi metr vysoké podezdívky a vlastní les, ze kterého bylo dřevo na trámy a krovy. V začátcích stavby byl důležitou osobou i mamčin otec, děda František, který byl před válkou zednickým polírem. Stavbě musely ustoupit staré chlévy i s přilehlými kůlnami. Doplatil na to i náš pohodlný kočár se zatahovací koženou střechou, parádním pérováním i s lucernami u kozlíku, na kterém seděl koč. Koně měli parádní postroje s pásy s rolničkami. Pamatuji se jen na jeden společný výlet asi na pouť do Starých Hradů, kde babička s maminkou seděly jako dámy ve vypolstrované zadní části kočáru, já s bráchou na sklopném sedátku proti nim a táta s dědou majetnický na kozlíku kočírovali naše koně (kočíroval vlastně děda, on byl na svůj úkol pyšný a nedal otcí většinou opratě z rukou). V průběhu stavby neměl kočár svoje místo pod střechou, byl odstaven na výjezdu do zahrady pod vysoký jasan a sraly tam na něj slepice, které si, mrchy, oblíbily sedávat právě na tom jasanu. Takový osud si ten kočár opravdu nezasloužil. Stejně jako krásný kočár muselo ustoupit budované stavbě všechno, co nebylo naprosto nezbytné pro naše hospodářství.

Na dobu hned po válce mám nepříjemnou vzpomínku. Běhal jsem po záhrobcí s fenkou Jiskrou na provázku. Před námi přeběhla kočka a Jiskra se vrhla za ní. Já jsem spadl a zlomil si nohu. Táta ke mně přiběhl a snažil se mě postavit na nohy. Řval jsem, nešlo to. Odvezli mě do nemocnice do Jičína. Tam mně nohu zasádrovali a do večera nechali ležet na chodbě. Večer mě zavezli do velké místnosti, kde leželo snad dvacet chlapů. Srazili dvě postele k sobě, mezi ně položili deku a na ni mě. Jeden chlap byl hodný a byl to Slovák.

„To je nepříjemné, ležat celý den na chrbátě,“ povídá.

„Držte hubu a koukejte chrápat, ten kluk stejně neví, co je to chrbát,“ povídá protivný Čech.

„A co je to chrbát?“ já na to.

„To jsou záda, hřbet, a už koukej chrápat,“ vysvětlil mi laskavě ten Čech.

Celou noc jsem ležel na svém chrbátě a čučel do stropu. Ve dne jsem každý den koukal z okna a zíral na oblouky ve zdi kolem nemocnice v domnění, že tam jsou vrata a jimi si pro mě přijde táta.

Během mého dětství se vystřídaly způsoby mláčení obilí. Nejdříve se vymlátila jen malá část o žních, větší část se rovnala do stodoly, přístodůlků vedle mlatu. Děda většinou házel snopy z vozu, v přístodůlku stál táta, často s tetou Máňou a rovnali vrstvu snopů. Když byla vrstva dost vysoká, vylezl otec na tu vrstvu a rovnal další, když byla i ta dost vysoká, nastoupili jsme brácha a já. Rovnalo se až do hřebenu stodoly. Když už tam bylo málo místa, vylezl jsem tam já jako nejmenší a rovnal i tam snopy pěkně prdelema k doškové střeše. Někdy tam bylo horko k zalknutí. V pozdější době se mlátilo už

o žních. Máme mlátičku dvaadvacítku od firmy Šeda Dobruška. Na předním konci je ve výšce mláticí zařízení a vál, na kterém se musí rozvázané snopy rozprostřít a vsunout klasama napřed. K tomu válu vede žebřík s pohodlným stupátkem a na něm stála většinou teta Máňa. Z vozu podával děda nebo strejda Milek. Táta obsluhoval pytle, do kterých se sypalo obilí, a všechna ta hejblata, aby všechno dobře šlo. Z mlátičky vychází sláma, kterou váže do otýpek lis, který strká ty balíky po dřevěných lyžinách na půdu, kde jsme byli brácha a já a odnášeli ty otýpky dál po půdě. Dlouhým kopáčem jsme pomáhali balíkům nahoru, aby třeba v půli cesty nespadly z těch lyžin. Vzpomínám si na jednu příhodu.

Teta Máňa stála nejvýš, a tak jednou volala na tátu: „Berto, běží k nám Sráček a je pořádně naštvanej.“ My mlátíme většinou v neděli, když jsou u nás příbuzní, kteří nám pomáhají. Ten menší kudrnatý mladý pán si takovou přezdívku nezasloužil. Asi na něho v dětství volali Slávečku. Teď je ale důležitá osoba. Sedláci mu hlásí, kdy budou mlátit a on hlídá dobu mlácení, aby nebyly přetíženy v obci elektrické pojistky. My jsme už dokončovali mlácení, ale určenou dobu jsme přetáhli. Kdyby to ty pojistky nevydržely, bylo by to špatné. To pak musí na sloup vylézt elektrikář a pojistky vyměnit, jinak je velká část obce bez proudu.

Na tu naši mlátičku mám ještě jednu vzpomínku. Bylo mi asi deset roků. Na návštěvě u nás byla teta Máňa se synem Láďou. Žně se chýlily ke konci, mlátilo se obilí přivezené z nejbližšího pole. Na práci bylo dost dospělejších příbuzných, já jsem dostal za úkol spolu s Láďou práci, kterou zvládneme, obrátit malé okopiště otavy

U Roklí. Vzali jsme si hrábě a došli k malému plácku se senem, který vznikl rozházením několika kup, a po obrácení mělo být seno odvezeno domů. Došli jsme k tomu senu, sluníčko krásně hrálo, seno bylo podle nás krásně suché a nepotřebovalo obracet. Lehli jsme si na stráž, opalovali se a po uplynutí doby potřebné pro vykonání určené práce se vraceli vesele domů. Přišli jsme do stodoly a já jsem podal otci hlášení, že už jsme skončili s naším úkolem.

„A obrátili jste to seno?“ ptá se táta.

„Ne, proč? My jsme uznali, že seno je úplně suché,“ hlásím hrdě.

„Tak vy jste uznali, že je suché. Ty nevíš, že se musí před odvezením domů ještě jednou obrátit?“ křikl táta a hnál se na mě s bičem. Jednu jsem schytl a před další jsem se vlezl schovat pod mlátičku.

„Berto, co blázníš, chceš toho kluka zabít?“ zvolala teta Máňa, skočila dolů z těch schůdků na podávání do mlátičky a vypnula motor. Na spodku mlátičky jsou všelijaká hejblata a opravdu jsem mohl dopadnout špatně, kdybych se nacpal hloub pod mlátičku. Vylezl jsem ven a uraženě odkráčel na zahradu, ani jsem nebrečel. Tuhle příhodu se naše maminka nedozvěděla ani ode mě, a snad ani od nikoho jiného. Nikdy jsme se k ní nikdo nevrátil. Chápu svého otce: všichni se honili uprostřed žní, aby všechno stihli a dva usmrkanci něco „uznali“ a narušili práci ostatních. Ani já jsem tuto příhodu otci nikdy nevyčítal. V mých vzpomínkách na něj zůstane vždycky tento obrázek: Táta orá za humny, nad ním třepotá křídly skřivánek a otec si zpívá „Já už to políčko nedoorám.“

Příhody s mlátičkou byly jen odbočením od hlavního tématu. Ta stavba a moderní stroje musely stát moc peněz, na půdě ještě čekal složený senoskládač od nějaké firmy v Kunvaldu: velký motor a naviják, velké ocelové vidle a lana a kolejničky, po kterých měl ten „drapák“ jezdit (čekalo se na dokončení chlévů a na místě nynější stodoly se s vozy mělo zajíždět až ke zdi chléva). Pod střechou ležely složené napáječky (čekalo se, až bude ve vsi vodovod). Všechno snažení směřovalo k cíli vybudovat moderní hospodářství, ostatní muselo jít stranou, celá rodina se ale radovala z nového díla a šetřilo se všude. Chleba pekla babička a mazali jsme ho hlavně sádlem se škvarky nebo marmeládou. V chodbě stála odstředivka a ocelová máselnice. Obojím se otáčelo ručně klikou. Stlučené máslo si většinou odváželi příbuzní jako odměnu za práci, kterou pro nás dělali.

Větší děti pomáhaly při práci na poli i ve chlévě. Při žních táta sekal dobře stojící obilí hrstovačkou, k pěkně srovnaným hrstem obilí jsme my, děti, pokládaly povřísla. U žita to byly malé hrstky obilí, u kratších druhů jsme povřísla tvořily ze dvou hrstiček, které jsme přeložily u klasů přes sebe, jeden konec podržely pod rukou v podpaždí a několikrát zatočily druhým koncem a smotané povřísló bylo hotové. Nejhorší práce byla s ječmenem, jeho fousy pod rukou strašně škrábou. Babička a tety položily na povřísló připravenou hrst obilí a povříslem svázaly snop. Babička a teta Máňa měly k tomu v ruce krátký hladký špičatý kolík, kterému říkaly roubík. S tím jim šla práce rychle od ruky. Když jsem pak někde četl, že někoho někdo přepadl a do pusy mu dal roubík, aby nekřičel, nechápal jsem, jak mu ten klacek narval do huby. Sekání hrstovačkou bylo náročné. Celý ten